

ISSN 2663-9718

ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки . проблеми та перспективи

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 6

ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны

Subdivision “Lviv Educational and Scientifical Center of Professional Education”
of M.P. Drahomanov National Pedagogical University
Danylo Halytskyy Lviv National Medical University
Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
“Berezhany Agrotechnical Institute”
Francisk Skorina Gomel State University

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Випуск 6

**MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION AND
SCIENCE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**
COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS
Issue 6

Київ – Львів – Бережани – Гомель
2020

Kyiv– Lviv – Berezhany – Gomel
2020

УДК: 37. 01 : 001

ISSN 2663-9718

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи:
зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–
Гомель, 2020. Вип. 6. 469 с.

Головний редактор:

Колісник-Гуменюк Ю.І., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Редакційна колегія:

Шевченко В.В., кандидат педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Кільдеров Д.Е., кандидат педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Литвин А.В., доктор педагогічних наук, професор (м. Львів, Україна)

Руденко Л.А., доктор педагогічних наук, ст.н.с. (м. Львів, Україна)

Жибак М.М., доктор економічних наук, професор (м. Бережани, Україна)

Олійник П.В., доктор фармацевтичних наук, професор (м. Львів, Україна)

Чаплик В.В., кандидат медичних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Копельчак М.П., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк О.М., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Бейзеров В.А., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Гомель, Республіка Білорусь)

Дворак В.Н., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Гомель, Республіка Білорусь)

Гурська І.С., кандидат економічних наук, доцент (м. Бережани, Україна)

Технічна верстка:

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Переклад англійською мовою:

Гуменюк В.В., Дубовик О.В. (м. Львів, Україна)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники вищих навчальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методів навчання у підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Видання розраховане на науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

© ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2020

© Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2020

© ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2020

© Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны, 2020

© Автори статей, 2020

ЗМІСТ *** CONTENTS

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ		
<p><i>Васянович Григорій</i> <i>Шевкун Галина</i> <i>Vasianovych Hryhoriy</i> <i>Shevkun Halyna</i></p>	<p>ЕСТЕТИЧНА І ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА AESTHETIC AND ARTISTIC CULTURE OF THE PERSONALITY OF THE TEACHER</p>	13
<p><i>Вановська Інна</i> <i>Vanovska Inna</i></p>	<p>ІСТОРИЧНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ІДЕЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ЗАСАДАХ СОБОРНОСТІ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ HISTORICAL CONDITIONS OF CREATING A NATIONAL-PATRIOTIC IDEA OF CONSTRUCTION OF THE UKRAINIAN SOCIETY ON THE BASIS OF COMMUNITY AND INDEPENDENCE</p>	21
<p><i>Volodko Svetlana</i> <i>Zhmakina Tatiana</i> <i>Володько Светлана</i> <i>Жмакина Татьяна</i></p>	<p>IMPLEMENTING THE CASE STUDY METHOD AS AN INTERDISCIPLINARY APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE AND PROFESSIONAL EDUCATION ПРИМЕНЕНИЕ КЕЙС МЕТОДА КАК МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ПОДХОДА В ИНОЯЗЫЧНОМ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОРАЗОВАНИИ</p>	26
<p><i>Воронежцева Алла</i> <i>Есаулова Анна</i> <i>Чорна Ольга</i> <i>Voronezhitseva Alla</i> <i>Esaulova Anna</i> <i>Chorna Olha</i></p>	<p>СОЦИАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ФАКТОРЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО КОНТЕКСТА СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ- ИНОСТРАНЦЕВ SOCIAL AND CULTURAL FACTORS OF SOCIOCULTURAL CONTEXT OF FOREIGN STUDENTS' SOCIAL ADAPTATION</p>	31
<p><i>Гарник Людмила</i> <i>Снігурова Ірина</i> <i>Столярова Наталія</i> <i>Романьок Людмила</i> <i>Garnyk Liudmyla</i> <i>Snihurova Iryna</i> <i>Stolyarova Nataliya</i> <i>Romanuyok Liudmyla</i></p>	<p>ПОДОЛАННЯ МЕНТАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ COPING OF MENTAL-CULTURAL BARRIERS IN PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE ON FUTURE PROFESSION</p>	36
<p><i>Дацько Юлія</i> <i>Datsko Yuliya</i></p>	<p>ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ SOME PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH TO ADULTS</p>	43
<p><i>Колісник-Гуменюк Юлія</i> <i>Kolisnyk-Humeniuk Yuliya</i></p>	<p>УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ IMPROVEMENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS OF ARTISTIC PROFILE</p>	47
<p><i>Макогін Оксана</i> <i>Якимович Ольга</i> <i>Makohin Oksana</i> <i>Yakymovych Olha</i></p>	<p>СОЦІОПСИХОЛОГІЧНІ ФАЗИ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ SOCIO-PSYCHOLOGICAL PHASES OF THE STUDENTS' MANUFACTURING PRACTICE</p>	51

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 111.852:37.011.3-051

Васянович Григорій,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри гуманітарних дисциплін і соціальної роботи
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
Шевкун Галина,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри морально-психологічної діяльності у військах
Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
Львів, Україна

ЕСТЕТИЧНА І ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

У статті, на основі родового поняття «культура», аналізуються сутність і зміст естетичної та художньої культури педагога. Обґрунтовується взаємозв'язок функціональних елементів естетичної та художньої культури, зокрема з погляду їх світоглядного призначення, та виокремлюються певні відмінності між ними. Доводиться, що педагог, який належним чином володіє естетичною і художньою культурою, допомагає своїм вихованцям пізнавати й освоювати навколишній та свій внутрішній світ на засадах краси і гармонії, а також розпізнавати нище, потворне і здійснювати йому протидію.

Ключові слова: культура, естетична культура, художня культура, особистість, педагог

Vasianovych Hryhoriy,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Humanities and Social Work
Lviv State University of Life Safety,
Shevkun Halyna,
PhD (art criticism), associate professor,
Associate Professor of the Department of Moral and Psychological Activity in the Troops
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
Lviv, Ukraine

AESTHETIC AND ARTISTIC CULTURE OF THE PERSONALITY OF THE TEACHER

In the article, based on the generic concept of "culture", the essence and content of the aesthetic and artistic culture of the teacher are analyzed. The interrelation of functional elements of aesthetic and artistic culture, in particular from the point of view of their ideological purpose, is justified, and certain differences between them are distinguished. It is proved that the teacher, who has a proper aesthetic and artistic culture, helps his students to know and master the environment and their inner world on the basis of beauty and harmony, as well as to recognize the sinister, ugly and to oopsit with it.

Keywords: culture, aesthetic culture, artistic culture, personality, teacher

Родове поняття «культура» є багатовимірним. Воно виникло лише у XVIII столітті і саме з цього часу світ культури став визначатися як світ людини. У такому контексті людина не протистоїть світові, а є його центром, гармонізує з

ним, наповнює навколишнє середовище красою і смислом. Втім сьогодні це твердження може піддаватися справедливій критиці, оскільки все більш очевидним є те, що людина дегуманізує цей світ, свідомо чи несвідомо руйнує світ добра і краси. Така руйнація вже негативно відбивається на існуванні людини, і ще більше може відбитися на прийдешніх поколіннях. Особлива роль педагога у цій царині полягає в тому, що саме він покликаний гуманізувати цей світ, формувати почуття прекрасного й піднесеного в учнів/студентів, утверджувати своєю діяльністю Добро, Істину, Красу.

Зауважимо, що своєрідність української культури базується на розмаїтті її конкретних виявів (в мові, піснях, танцях, віруваннях, дизайні тощо). Про це переконливо писав видатний релігійний діяч Іван Огієнко: «І який би бік життя ми не взяли, ми скрізь побачимо, що народ наш виявляє себе окремим, своєрідним народом, народом з самостійною культурою» [4, с. 21]. Водночас вчений доводив, що українська культура не лише розвивалася у тісному взаємозв'язку із загальнолюдською, особливо західноєвропейською культурою, а й здійснювала значний внесок і вплив на культуру інших народів. Становлення і розвиток української культури, зазначав мислитель, відбувалися у вкрай тяжких умовах: «Шлях той не вів тихим гаєм, не йшов квітчастими луками, – шлях нашого народу завше був тернистим шляхом, важкою хресною путтю, тим шляхом, що вів окривджений народ наш на Голгофу» [4, с. 4].

Одним із найбільш поширених й усталених визначень поняття «культура» є наведене в «Енциклопедії освіти»: «Культура це система програм людської діяльності, поведінки і спілкування людини для зміни та удосконалення суспільного життя в усіх його основних виявах» [2, с. 439].

Сьогодні категорія «культура», (згідно із своїми основними смислами і розумінням), розглядається як: форма одночасного буття і спілкування різноманітних культур; вияв детермінації і самоіндетермінації індивіда; знаходження «світу вперше»; джерело і розвиток духовності; об'єктивація особистісного начала в людині. Оскільки детальний аналіз цього поняття вже здійснено багатьма філософами, науковцями (О. Белік, В. Бенін, Г. Васянович, Х.-Г. Гадамер, Г. Гегель, І. Зязюн, Е. Ільєнков, М. Каган, В. Келле, В. Межуєв, І. Огієнко, Г. Філіпчук, К. Ясперс), то перейдемо безпосередньо до сутності і змісту дефініції «естетична культура особистості педагога».

Зазначимо, що категорії «сутність» і «зміст» не є тотожними. Сутність визначає головне, закономірне, необхідне, воно становить глибинну основу явища, у нашому випадку – естетичної культури педагога. У цьому розумінні естетична культура особистості педагога є одним із найважливіших показників духовності, інтелігентності, моральності. Вона виступає не лише засобом і результатом розвитку сприйняття, оцінок, почуттів, поглядів, отже, свідомості особистості в цілому й естетичної свідомості зокрема, а й як чинник активізації

її творчого потенціалу. На відміну від сутності зміст охоплює не лише головне, а й другорядне, окремі риси, деталі, певні особливості явища. У цьому смислі зміст є ширшим, багатшим сутності, хоча сутність є глибшою. Різноманітні елементи, що становлять зміст естетичної культури особистості педагога, умовно можна поділити на субстанційні й функціональні.

Субстанційні елементи естетичної культури утворюють її основу. До них відносяться її цінності, норми й принципи, а також певні установи, громадські, релігійні організації, які забезпечують не лише виробництво цінностей естетичної культури, а й забезпечують їх збереження, трансляцію, засвоєння. Безумовно, що в цьому ряду закладам освіти, педагогам закономірно належить провідне місце, оскільки саме вони є найбільш активними носіями естетичної культури не лише серед учнів, студентів, а й у більш широкому форматі – загальносуспільному.

Функціональні елементи естетичної культури особистості педагога стосуються передусім формування у вихованців світоглядних аспектів (естетичних почуттів, поглядів, смаків, установок, ідеалів тощо). Тому закономірно, що естетична культура особистості педагога виконує такі головні функції: інформаційно-пізнавальну, яка пов'язана з реалізацією її знань у навчально-виховному процесі; ціннісно-орієнтаційну, пов'язану з реалізацією естетичних переконань; діяльнісно-вольову, що визначає соціально-творчу спрямованість естетичної культури; комунікативно-регулятивну, яка виступає в якості моделі емоційної і нормативної саморегуляції поведінки і діяльності особистості. Організаційно-дидактична й виховна функції передусім передбачають створення естетичного культурно-освітнього середовища, особливо – мікросередовища, у якому найбільше перебуває вихованець.

Як доводять науковці (І. Зязюн, В. Кудін, С. Мельничук та ін.) В.О. Сухомлинський розглядав естетичну культуру педагога як духовну основу його життя і як невід'ємний компонент його педагогічної майстерності. В структурі естетичної культури учителя він виокремлював три основні компоненти: духовно-споглядальний, науково-самоосвітній і практично-конструктивний [3, с. 8].

Духовно-споглядальний компонент включав у себе естетичне сприйняття, естетичну оцінку педагогічних явищ і процесів, естетичні уявлення, поняття, судження. Вчений і геніальний освітній практик вважав цей компонент першим кроком сприйняття і розуміння краси, основою естетичного виховання, серцевиною естетичної культури вчителя.

До науково-самоосвітнього компонента він відносив естетичні судження, смаки, ідеали, що сформовані у процесі навчання і самоосвіти. Тут В. Сухомлинський робив акцент на необхідність теоретичної підготовки вчителя

в галузі естетики й мистецтвознавства, необхідності постійного розширення і вдосконалення знань шляхом самоосвіти.

Практично-конструктивний компонент В. Сухомлинський вбачав у створенні вчителем культурно-освітнього, естетичного середовища для навчання і виховання учнів, отже, використання і створення нових естетичних можливостей природного, соціального і духовного середовища, навчальної і виробничої діяльності, побуту, спілкування в художньо-виховному процесі. Усі ці три структурні компоненти естетичної культури педагога мають бути тісно взаємопов'язаними у його діяльності і суб'єкт-суб'єктних відносинах. «... Досліджуючи проблему естетичного розвитку, – писав В. Сухомлинський, – ми не могли відступити ні на крок від такого дуже важливого завдання, як формування дійового ставлення особи до навколишнього і суспільного середовища. А це ставлення є сферою морального виховання. Проблема естетичних інтересів, запитів, потреб розкрилась перед дослідником в її тісному взаємозв'язку з моральним стрижнем особистості. Відкрилась нова грань проблеми естетичного і разом з тим проблеми морального виховання – морально-естетична культура бажань, прагнень, а звідси – і потреб» [6, с. 57].

Естетична культура особистості педагога характеризує його прилучення до естетичних і художніх цінностей, надбань вітчизняної і світової культур. Це реалізується ним не лише у процесі професійної діяльності, а й у значно ширшому форматі: активній діяльності в громадських, культурно-просвітницьких товариствах, організаціях тощо. Педагог має бути належним чином підготовленим до того, щоби вміти правильно сприймати естетичне, давати йому правильну оцінку і творчо переносити власні враження іншим, при цьому робити це у делікатній, ненав'язливій формі, враховуючи почуттєвий стан і розвиток іншого, його смаки й художньо-естетичні уподобання. Естетична культура особистості педагога виявляється у всіх видах і формах його діяльності, віддзеркалюючи як загальний рівень духовної культури людини, так і конкретні відбиття індивідуальних естетичних уявлень про відносини, поведінку, мислення, мову, міжособистісне спілкування тощо.

Безумовно, внутрішнім виявом естетичної культури особистості педагога, що визначає її поступальну динаміку, є функціонування естетичної свідомості, діалектика зв'язку естетичних потреб і здатностей. «Здатність особистості, – наголошує професор М. Савчин, – це її спроможність забезпечувати функціонування, становлення та розвиток власного внутрішнього світу та власного життя і життя інших людей у зовнішньому світі. Основними характеристиками здатностей є: змістова спрямованість; автентичність як відповідність чи невідповідність природі внутрішнього світу людини; оптимізованість (взаємопов'язаність, структурованість, ієрархованість) системи здатностей; рівень розвитку як показник ефективності функціонування

здатностей. Алгоритм розгляду здатності передбачає з'ясування її предмета, мотивів, дій, результату та досвіду реалізації» [5, с. 249].

Зазначимо, що змістова спрямованість здатності виявляється в системі естетичних відносин, де відбувається відбір найкращих (або ж таких, що індивід не в стані сприйняти позитивно) явищ, суджень, позицій, дій і вчинків. Зовнішні межі естетичної культури особистості педагога визначаються контурами соціальної, духовно-моральної, професійної діяльності, а також можливостями творчої самореалізації, естетичним спілкуванням у сфері мистецтва, визначенням ціннісних орієнтацій та ін.

Естетична культура особистості педагога забарвлює його емоції, волю і розум вмінням бачити, відчувати та створювати красу освітнього середовища, міжособистісних відносин, внутрішнього світу своїх вихованців. Втім не лише це є важливим: суть полягає ще й в тому, що високий рівень естетичної культури спонукає педагога зовсім по-іншому ставитися до самого себе (рівень саморефлексії). З іншого боку, естетична культура педагога змінює його ставлення до природи. Ця зміна пов'язана з подоланням відчужено-утилітарного підходу до неї, що в умовах екологічної кризи стає надзвичайно вартісним аспектом. В естетичному переживанні природа «олюднюється», сягає людсько-образного змісту. Естетична культура формує новий стиль мислення – ноосферний (В. Вернадський), який базується на науковому світогляді. «Ноосфера, – писав В. Вернадський, – є новим геологічним утворенням на нашій планеті. У ній людина вперше стає найбільшою геологічною силою. Вона може і повинна перебудовувати своєю працею і думкою сферу свого життя, перебудовувати кардинальним чином порівняно з тим, що було раніше. Перед нею відкриваються все більш і більш широкі творчі можливості» [1, с. 241]. З цього погляду стає очевидним, що високий рівень естетичної культури особистості формує її здатність мислити не за однією чи декількома обмеженими мірками, а за міркою будь-якого виду, здатність розмовляти мовою предмета, виражати своєрідність його сутності. Подібне вміння називають почуттям форми. Воно дозволяє надати предмету творчості структурну гармонійність, досягти функціональної та конструктивної досконалості. Естетична культура сприяє розвитку в особистості образного мислення, яке здійснюється за аналогією та асоціацією, цілісності сприйняття конкретних образів, розвитку фантазії, зорового уявлення та інтуїції. Естетична культура посилює не лише професійну творчість, вона також сприяє вияву морально-духовних якостей особистості, її соціалізації.

Особливо важливими є ці якості, коли невідомий увесь набір засобів та правил розв'язання задачі. Саме тоді здатність уявити проблему в образній формі полегшує пошук результату, що досліджується. Можливість миттєвого

схоплювання у думці речей в цілому відкривається у предметно-образному мисленні, а це підвищує вірогідність появи несподіваної, але корисної асоціації.

Процес пошуку потрібних аналогій та асоціацій багато у чому здійснюється інтуїтивно. З погляду А. Бергсона, Е. Гартмана, Р. Декарта, Б. Спінози та ін., інтуїтивне є високоінтелектуальним процесом пізнання, який пов'язаний не лише з психологічними чинниками, а й з такими, як особливості духовного освоєння дійсності людиною, простежується залежність інтуїтивної діяльності від певного запасу знань, культури мислення, бачення світу, що сформувався, стилю професійної діяльності, майстерності, досвіду, що склалися у педагога. Інтуїтивне рішення характеризується граничною інтеріоризацією предметності, що залучена до творчого процесу, особливим напруженням та насиченням емоцій, тому має почуттєвий та образний характер.

Отже, можна говорити про те, що естетична культура особистості педагога виявляється в наступному:

–у розвиненості почуттєво-оцінної свідомості і її форм, які віддзеркалюють якості прекрасного і потворного, комічного і трагічного, піднесеного і нищого (через механізми сприймання, переживання, оцінки, смаки, ідеали, погляди);

–в індивідуальній розвиненій системі естетичних відносин, які дозволяють орієнтуватися в багатоманітності естетичних і художніх цінностей, тих, що надають перевагу установкам, орієнтаціям особистості;

–навичках інтуїтивного або свідомого формозмістовного аналізу художнього або естетичного явища і готовності об'єктивно і суб'єктивно мотивувати свою естетичну позицію, власну оцінку;

–в розвиненості образного мислення як творчого процесу на основі комбінованих поєднань і взаємних переносів естетичних і художніх образів, які виступають в якості творчого аналогів реальності у всіх видах діяльності педагога;

–в естетичній активності, яка виявляється у віддзеркаленні, виборі, оцінці і творчій переробці естетичних вражень, в духовно-змістовному естетичному спілкуванні з оточуючими людьми і, головне, реалізації у різноманітних формах соціальної творчості.

Наявність всіх цих навичок, здібностей і здатностей, потреб, міра їх вияву в діяльності, відносинах, поведінці характеризують рівень естетичної культури особистості. На досягнення високого рівня естетичної культури майбутнього педагога має бути спрямований навчально-виховний процес в закладах освіти.

У духовній культурі особистості педагога важливе місце посідає не лише естетична, а й художня культура. Зазначимо, що деякі вчені ототожнюють дві останні поняття культури (М. Лейзеров, І. Молкін, В. Скатерщиков). Натомість, на нашу думку, близькість цих понять за своїм змістом, ще не дає права їх ототожнювати. Безумовно, що межа між естетичною діяльністю і художньою не

є абсолютною, вона є рухомою, динамічною. Тобто очевидними є їх взаємоперетин, взаємодія. Водночас сьогодні відомо, що не будь-яка людська естетична діяльність взаємопов'язана з мистецтвом, тоді як художня діяльність так би мовити «вплетена» в твори мистецтва, вона є його живильним джерелом. Художня діяльність починається там і тоді, де і коли зливаються воєдино чуттєво сприйняте ціле краси, пізнання, перетворення й оцінка явищ життя, де і коли ми маємо справу з «мисленням в образах», отже з мистецтвом. На цій основі можна розглядати художню культуру як сукупність створених суспільством художніх цінностей, а також сам процес їх створення, трансляцію і сприйняття, засвоєння особистістю і суспільством. Художня культура охоплює як процес художньої діяльності суспільства, так і його результати, а також багатоманітні відносини людей, пов'язані із художньою діяльністю соціуму. Вона характеризує ступінь і спосіб розвитку здібностей і здатностей, обдарованості, потреб соціального суб'єкта у всіх формах художньої діяльності, його участь у створенні цінностей мистецтва, в організації художньої діяльності.

Художня культура виконує функції близькі до культури естетичної:

- гуманістичну – використання художньої культури з метою формування особистості, яка сповідує ідеали добра, любові, совісті і справедливості, обов'язку і відповідальності, честі і гідності;

- нормативну – використання художньої культури як певної системи норм художнього розвитку і художньої діяльності відповідно до прогресивних художніх методів;

- аксіологічну – використання художньої культури як основи оцінки творів мистецтва, основи художніх смаків й уподобань особистості;

- семіотичну – використання художньої культури як певної знакової системи, завдяки якій можуть передаватися із покоління до покоління художні цінності;

- соціологічну – означає використання художньої культури для пізнання соціальних закономірностей формування і розвитку художньої діяльності.

Виокремлення цих функцій носить дещо умовний характер, оскільки вони постійно взаємодіють, знаходяться у динамічному розвитку.

Художній культурі притаманні специфічні риси. До них належать:

А) Всезагальність. З появою людського суспільства і до сьогодні мистецтво було і залишається скарбом для кожного, хто живе на планеті Земля і намагається пізнавати та розуміти його. Сьогодні мистецтво все більше і більше виступає як форма людської комунікації глобалізованого світу. Мистецтво саме по собі сприяє глибинному пізнанню людини. Ворота мистецтва є священними. Хто йде до мистецтва широкою дорогою науки, той приходиться до нього всередину через історію мистецтва, філософію мистецтва або естетику. Дилетант же йде більш

скромними доріжками. Він знаходить вхід за дверима любові до мистецтва. Але і для цього потрібні чималі зусилля і неспокій душі.

Б) Єдність емоційних і раціональних моментів. Будь-який із елементів художньої культури становить нерозривну єдність раціонального й емоційного. Хоча художню культуру часто-густо називають «культурою почуттів». Зазначимо, що такий підхід є однобічним, адже художні твори через почуття впливають на розум і волю, а художні погляди, оцінки і т. ін., навпаки, через розум і волю – на почуття особистості, виховуючи й удосконалюючи її. Особливо важливим, на нашу думку, є те, що сьогодні врахування педагогом процесу взаємодії емоційного і раціонального у своїй діяльності допомагає йому здійснювати корекцію у поведінці вихованців, встановлювати емоційний контакт з дітьми, що мають особливі потреби.

В) Своєрідним є і характер зміни типів художньої культури. В науці, культурі, мистецтві, згідно із діалектичним законом заперечення заперечення, новий тип культури «знімає» старий, зберігаючи позитивні його елементи в нових культурних цінностях. При цьому цінності, притаманні старому типу культури, набувають лише історичного значення, перетворюючись в здобуток відносно вузького кола спеціалістів. Що ж стосується видатних творів мистецтва минулих епох, то вони залишаються жити в новій культурі, даруючи насолоду і радість людям.

Г) Зв'язок з висококваліфікованою інтелектуальною і фізичною працею. Як і вся духовна культура, художня – є результатом складної висококваліфікованої розумової праці. Втім, її матеріалізація вимагає значних матеріальних, фізичних зусиль. Головне, щоб у процесі взаємодії інтелектуального й фізичного не було «перекосів», а витримувалася належна міра.

До особливостей художньої культури доречно віднести її: унікальність; довготривалість; здатність викликати соціальну активність; комунікативність. В силу унікальності творів мистецтва, а також в результаті того, що багато із них існують «лише в акті діяльності художника», проблема тиражування і репродукування художніх творів набуває особливого значення». Сьогодні завдяки мас-медіа вдається не лише поширити, а й зберегти для прийдешніх поколінь унікальні твори мистецтва.

У цьому сенсі варто зазначити, що рівень художньої культури визначається не стільки кількістю прочитаних книг чи частотою відвідування театрів, музеїв, скільки якісною стороною: глибиною розуміння тієї інформації, яка міститься в творі мистецтва. Отже, у процесі аналізу художньої культури важливо враховувати: кількісний аспект спілкування особистості педагога з мистецтвом; аналіз творів мистецтва, які стали предметом зацікавлення особистості; вивчення продуктивності впливу мистецтва на духовний світ особистості тощо.

З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що естетична культура особистості педагога є системою засобів і продуктів, за допомогою яких він не лише естетично освоює світ, а й транслює свої естетичні знання, естетичний досвід своїм вихованцям. Він допомагає учням/студентам пізнати духовну впорядкованість світу, його гармонію і красу. Естетична культура педагога розглядається нами і як особлива, самостійна сфера культури, і як своєрідний «зріз» інших сфер. У цій «дуалістичності» естетичної культури і полягає, вірогідно, причина її багатоманітності, її особливе місце в культурі суспільства. Естетична культура особистості не є природженою, суто генетичною, а виховується й самовиховується протягом усього життя. Естетична культура – це те свічадо, у якому віддзеркалюється духовне багатство особистості педагога. Естетична культура тісно взаємопов'язана із художньою. Художня культура, як і естетична, знаходиться в постійному розвитку, пов'язаному зі змінами суспільства і особистості.

На основі викладеного можна зробити висновок про те, що сформовані в особистості педагога естетична та художня культура, є потужним кроком на шляху не лише до його власної свободи, а й свободи вихованців, духовного розвитку усього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Вернадский В. И. *Научная мысль как планетарное явление*. М.: Наука, 1991. 271 с.
2. Зязюн І. А. *Культура*. // *Енциклопедія освіти [АПН України: гол. ред. В. Г. Кремень]*. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 439-441.
3. Мельничук С. Г. *Формування естетичної культури майбутніх учителів (історико-педагогічний аспект) (1860-1970)*. К.: «Кіровоградське державне видавництво», 1995. 198 с.
4. Огієнко І. *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. К.: Видавництво книгарні Є. Череповського, 1918. 272 с.
5. Савчин М. В. *Здатності особистості: монографія*. К.: ВЦ «Академія», 2016. 288 с.
6. Сухомлинський В. О. *Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори: (в 5-ти т.)*. К.: Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 55–207.

УДК 377.1:372.322

Вановська Інна

кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник лінгвістичного науково-дослідного управління Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Київ, Україна)

ІСТОРИЧНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ІДЕЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ЗАСАДАХ СОБОРНОСТІ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Анотація. У статті досліджуються умови створення національно-патріотичного виховання української молоді. Розкрито сутність осмислення нової концепції та його основні